

Jelena Ajdžanović¹, Jasmina Dražić
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Primljeno: 30. 6. 2016.
Prihvaćeno: 8. 11. 2016.

doi: 10.19090/gff.2016.1.21-31
UDK 811.163.41'367.625.41
811.163.41'37
Originalni naučni rad

SINTAKSIČKO–SEMANTIČKA ANALIZA KONSTRUKCIJE ZA + INFINITIV I NJENE PRAGMATIČKE IMPLIKACIJE²

U radu se analiziraju semantičke osobenosti i sintaksička pozicija supstandardne konstrukcije *za* + infinitiv, kao i vanjezički faktori koji uslovljavaju njenu diskursno razučenu upotrebu i tendenciju širenja. U okviru strukturne forme koju predložki infinitiv čini s upravnom rečju razmatraju se značenjske kategorije koje se ovom konstrukcijom iskazuju, pri čemu se postupkom komponentne i kolokacijske metode identifikuju značenjska obeležja leksema u datom spoju. S obzirom na karakter predložkog infinitiva, posmatraju se njegovi semantički i strukturni ekvivalenti, kao i moguća nepoklapanja u pogledu sinonimičnosti ovih konkurentnih sredstava. Istraživanje se vrši sa ciljem da se sagledaju frekventni registri u kojima se javlja ova konstrukcija kao komplement i da se utvrde razlozi njene upotrebe, što će rezultirati inventarom morfosintaksičkih jedinica u poziciji upravne reči.

Ključne reči: predložki infinitiv, standardnojezička norma, kvalifikativnost, intencionalnost, konsekutivnost.

1. UVOD

Upotreba konstrukcije *za* + infinitiv i u pisanom i u usmenom iskazu sve je zastupljenija u savremenom srpskom jeziku, što pokazuju kako primeri zabeleženi u elektronskom korpusu, tako i oni koji se svakodnevno mogu čuti u sredstvima javnog informisanja i u razgovornom jeziku.³ Uz to, na osnovu zabeležene građe, ovaj spoj izlazi iz očekivanog okvira semantičkog polja intencionalnosti⁴ i u

¹ jelena.ajdzanovic@gmail.com.

² Istraživanje je urađeno u okviru projekta *Standardni srpski jezik: sintaksička, semantička i pragmatička istraživanja*, (br. 178004), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

³ Predložki infinitiv nije pojava novijeg datuma. Beleži se, kako se u literaturi navodi, u tekstovima 18. veka, ali i ranije, i stoga je često bio predmet proučavanja gotovo više od jednoga veka (Zima, Maretić, Jonke i dr.). Dijahrono posmatrano, ističe se da je ova konstrukcija: „najstarija zajednička osobina svih pisaca 18. st. [...] kao zamena za zavisnu, najčešće namjernu rečenicu” (Gabrić-Bugarić, 2007: 138).

⁴ U jeziku tekstova 19. veka, na primer, predložki infinitiv prevashodno se upotrebljavao u funkciji intencionalne dopune (npr. *često je metao ruku na srce za pokazati joj kako je ljubi* (MSS, 1861: 71), dok je u savremenom srpskom jeziku ovo značenje periferno, pri čemu dominaciju preuzima u načelu kvalifikativno značenje (npr. *Evo, ja ću još jedno pivo, za poneti* (EK)). Gubljenje infinitiva primetno je, kako pokazuje istraživanje Grković-Mejdžor i Kurešević, još u jeziku Vukovog prevoda *Novog zaveta*. U poziciji finalne dopune infinitiv je skoro u potpunosti potisnut (javlja se samo jedan primer), dok se

funkciji je komplementa određene morfosintaksičke jedinice različite semantike (npr. *kafa za poneti; lep za pogledati; zabavno za objasniti; za očekivati je; smanjiti budžet za srezati troškove*). Ova se konstrukcija smatra supstandardnom pojavom stoga što u srpskom jeziku važi pravilo koje predviđa nespojivost predloga i nekog glagolskog oblika (Melvinger, 1982; Stevanović, 1991: 775; Piper-Klajn, 2013: 205). Ipak, zbog primetne učestalosti, te složenosti njenog značenja i tako proisteklim teškoćama da se lako zameni nekim domaćim ekvivalentnim oblikom ili obrascem, potrebno je sagledati njen značenski potencijal koji je u korelaciji sa leksičko-semantičkim obeležjima upravnih reči, te sa sintaksičkom pozicijom date konstrukcije i njenim funkcionalno-stilskim domenima upotrebe. Stoga je potrebno registrovati morfosintaksičke jedinice različite semantike čiji je komplement ova konstrukcija, potom identifikovati konkurentnu standardnu formu i njihove moguće semantičke diferencijalne crte (up. npr. *za očekivati je da će političari uvažiti sugestije i očekivano je / može se očekivati da će političari uvažiti sugestije*).

1.1. Primeri na kojima će se ispitivati upotreba predočene strukture ekscerpirani su iz Elektronskog korpusa savremenog srpskog jezika Matematičkog fakulteta (EK), kao i iz internetskih izvora, te iz elektronski dostupnih medijskih sadržaja i spontanijih, neformalnih razgovornih situacija. Osnovno teorijsko-metodološko polazište zasniva se na temeljima komponencijalne analize, pri čemu će se u zavisnosti od leksičko-semantičkih obeležja upravnih reči primenjivati i principi konceptualne metode. S obzirom na to da će se istraživati spojivost leksema u datim konstrukcijama, leksičke veze posmatraće se iz perspektive zamenljivosti na paradigmatskom planu, što je u osnovi kolokacijske metode. Građa će se klasifikovati prema formalnim obeležjima upravnih reči (imenice, prilozi, pridevi, glagoli), koje će se predočiti na osnovu frekventnosti upotrebe, pri čemu će se posmatrati i sintaksička funkcija predloškog infinitiva i mogućnost / nemogućnost ostvarenja njegove konkurentne forme. Poseban aspekt analize podrazumeva osvetljavanje nejezičkih faktora u kojima se nalaze razlozi za sve rasprostranjeniju upotrebu konstrukcije *za + infinitiv*.

1.2. S obzirom na to da je predložki infinitiv obeležje i starijih epoha, kao i na to da izlazi iz okvira standardnojezičke norme, te da je osobina različitih funkcionalnih stilova i da mu se može pripisati ekspresivna vrednost, ova je konstrukcija u literaturi osvetljavana sa različitih aspekata. Načelno se mogu uočiti tri perspektive proučavanja veze *za + infinitiv*: (1) isticanje ove crte kao osobine jezika jednog perioda ili pisca; (2) sagledavanje njene pozicije u sistemu standardnojezičke norme; (3) uočavanje njene ekspresivne vrednosti u srpskom jeziku, te registrovanje međujezičkih ekvivalenata u pojedinim kontrastivnim istraživanjima. Iz ovih se ispitivanja mogu izvesti osnovni zaključci: (a) *za + infinitiv* je kalkirana konstrukcija preuzeta iz nemačkog jezika (i/ili latinskog, italijanskog i francuskog) (prema Kuna, 1986, 1990; Tošović, 2007), prisutna u jeziku Dositeja Obradovića (Kuna, 1970: 211), Jovana Rajića (Mladenović, 1964: predložki infinitiv, kao tipični germanizam, uopšte ne upotrebljava (Grković-Mejdžor-Kurešević, 2005: 99).

144), te u jeziku mnogih pisaca prve polovine 19. veka (Kašić, 1968: 128; Jerković, 1972: 274; Jerković, 1976: 131; Heriti, 1983: 307; Subotić, 1996: 8; Čenejac, 2002; Vojnović, 2002: 52; Ajdžanović, 2008: 84–85)⁵, pri čemu se konstatuje da, većinom, kondenzuje namernu rečenicu; (b) budući kalkirana, ova se veza u svim istraživanjima karakteriše kao nestandardna sintaksička osobina srpskog jezika (Maretić, 1963; Stevanović, 1991; Melvinger, 1982; Piper–Klajn, 2013 i dr.), s preporukom da je treba zameniti glagolskom imenicom ili zavisnom rečenicom; (v) naročitu ekspresivnu vrednost ovoj konstrukciji B. Tošović pripisuje u slučajevima kada se upotrebljava izvan uobičajenih situacija (npr. *pozorišna predstava „za poneti”*) i kada se kombinuje sa imenicama apstraktnog značenja (npr. *patriotizam, snaga, zajam, kredit za poneti*) (Tošović, 2007: 399).

1.3. Infinitiv je bezličan i nepromenljiv oblik koji imenuje glagolsku radnju na najneutralniji način i stoga nema širok domen sintaksičkih funkcija (Piper & dr., 2005: 470). Prema rezultatima dijahronijskih istraživanja I. Grickat (1975: 87–89), koja su obuhvatila širi korpus indoevropskih jezika, infinitiv se od najtešnjeg vezivanja za upravnu reč (npr. pomoćni glagol) počeo osamostaljavati i upotrebljavati čak i kao nezavisni sintaksički član. Činjenica je da je razvoj i gubljenje ovog glagolskog oblika iz nekih južnoslovenskih jezika i govora balkanskog jezičkog saveza bio uslovljen njegovom specifičnom prirodom. Njime je imenovana radnja koja postoji kao takva u apstrakciji, o čemu govori sam grčki termin (Grickat, 1975: 86), pa je infinitiv doprinosio zaokruživanju nedovoljno semantički uobličene upravne reči na koju se naslanjao (up. Ajdžanović–Ružić, 2015: 126). Opšti zaključci autora koji se bave poređenjem savremenog i starog stanja, što se tiče upotrebe infinitiva, mogu se svesti na sledeće: (1) infinitiv je u ranijim fazama srpskog književnog jezika bio daleko frekventnije sintaksičko sredstvo, (2) imao je prevagu u odnosu na konstrukcije sa nemobilnim prezentom, (3) kao sredstvo kondenzacije nije bio leksički ograničen kao što je to slučaj u savremenom jeziku (Dražić–Ajdžanović, 2010:303).⁶ Sa druge strane, uvidom u vrlo široku i raznoliku građu, konstatuje se ekspanzija predložskog infinitiva, uz širenje spektra upravnih reči sa kojima se povezuje.⁷ Stoga se nadalje analizira spojivost ovog infinitiva i morfosintaksičkih jedinica, pri čemu se identifikuju semantičke vrednosti koje formalizuje ova konstrukcija, s pretpostavkom da će

⁵ Neki istraživači vezuju upotrebu ove konstrukcije i za ranije epohe, prema navodima A. Stojanovića (2012) to su tekstovi iz 16. veka iz dubrovačko-dalmatinske književnosti. Potvrdu za ovo autor nalazi u *Rječniku JAZU*: „Njeki budu za plaćat desetine / I prvine veoma tijesni i lakomi” (RJAZU5: 886) (Stojanović, 2012: 70). Tošović nalazi potvrdu za upotrebu ove konstrukcije kod P. P. Njegoša: „Hajte meni pod mojim šatorom, / [...] / za primiti od mene darove [...]”, konstatujući na kraju „da je prijedložni infinitiv dosta čest u srpskom jeziku, iako on nije bio kao hrvatski podložan njemačkom i italijanskom jeziku” (Tošović, 2007: 395; 400).

⁶ Ovakva prevaga infinitiva u starijem jeziku uglavnom se objašnjava mogućnošću njegove upotrebe kako u tautosubjektskim, tako i u heterosubjektskim situacijama, dok se u savremenom jeziku pojavljuje uglavnom ukoliko su identični vršioči radnje označene njime i radnje označene upravnim predikatom.

⁷ I. Grickat uočava da se semantičko razdvajanje upravne reči od njene infinitivne dopune odražava i „na širenje spektra upravnih reči na koje se naslanjaju infinitivi sa značenjem namere ili cilja” (1975: 92).

primarno značenje cilja ili namere (npr. *a ja da montiram i demontiram klasicizam za ugoditi zlu vremenu* (Politika, 2005)), preko subpolja namerno-namenske interferencije (Kovačević, 1989: 187) (npr. *kafa za poneti* (EK)), biti transponovano u značenjske okvire kvalifikativnosti u užem smislu (npr. *Fjodor Krilovič Kirger je veliki majstor za napraviti šušelj* (EK)). Što se pak tiče predloga *za*, u RMS daju se brojna značenja, od kojih je najopštije značenje kvalifikativnosti svedeno na konstrukciju `kome ili čemu nešto služi, za šta je nešto namenjeno (*voda za piće, put za motorna vozila*), (značenje 4.v) i `čega je neko dostojan, šta zaslužuje (*uspeh za divljenje, postupak za osudu*) (značenje 5.v).⁸ Uočljivo je da su upravne reči imenice koje se determinišu strukturom *za* + akuzativ, dok nasuprot ovome u analiziranoj građi predložki infinitiv kolocira sa formalno razuđenijim sredstvima, šireći pri tome domen svojih sintaksičkih funkcija (npr. *bilo je zabavno za objasniti mu* (EK), *ovaj je težak za razumeti* (EK), *njihovi uspesi nisu ni za prineti* (EK)).

2. ANALIZA

U okviru posmatranih trista primera uočljiva je dominacija imenica kao upravnih reči u analiziranoj konstrukciji. S obzirom na potiskivanje strukture *za* + infinitiv iz kategorije finalnosti i njeno transponovanje u kategoriju kvalifikativnosti, očekivana je niska frekventnost glagola kao semantičkog težišta ovih veza (npr. *da li treba smanjiti budžete u 2009. za srezati troškove?* (Politika, 2009)).⁹ Primarno polazište jeste strukturni obrazac u okviru kojeg se posmatraju značenjska obeležja njegovih konstituenata, da bi se nakon toga utvrdila semantička korelacija između različitih formalnih sredstava.

2.1. Najveći broj imenica *za* koje se vezuje predložki infinitiv ima obeležje /živo-/ i /konkretno+/, pri čemu prednjače one iz tematske grupe `hrana i piće', dok se glagolska leksema svodi gotovo po pravilu na *poneti*.¹⁰ Ovo implicira postojanje jednog realitivno novog vanjezičkog situacionog okvira koji podrazumeva

⁸ Kvalifikativnost je isprepletana s drugim semantičkim kategorijama (Piper, 2005: 830), te se i ovi primeri mogu interpretirati u okvirima kategorija kvantifikativnosti i konsektivnosti.

⁹ Dijahronijska istraživanja, kako je već konstatovano, pokazuju da se predložki infinitiv u funkciji kondenzatora namerne rečenice beleži u velikom broju primera: *Razume se, dakle, da za moći pravedni sud izreči, stvar najpre podrobno islediti valja* (Prirodno pravo, str. 116); *Vladatelj sva sredstva upotrebiti može [...] za dostići k opredeleniju države* (Prirodno pravo, str. 113) (Petrović & Vojnović, 2005: 82). Osim toga, tekstovi 19. veka obiluju ovom strukturom i sa namerno-namenskim značenjem a reprezentativni tip teksta jesu lekaruše u kojima se sreću primeri, obično naslovi, sledećeg tipa: *za očerniti kosu, za istrebiti vaši, za utverđiti zube, za ne opiti se skoro* (up. Ajdžanović, 2008: 85). Ne beleže se, međutim, primeri u kojima bi ova konstrukcija imala čisto kvalifikativno značenje.

¹⁰ Analizirajući upotrebu konstrukcije *za* + *poneti*, Tošović izdvaja trinaest tematskih grupa reči uz koje se vezuje: 1. hrana (burek, doručak, jedno jaje, kolač, pica, sendvič, proteini, srpska hrana, zejtin), 2. piće (kafa, zdrava voda), 3. delovi tela (glava, gole grudi), 4. predmeti (bočica, eksponati, igračke, knjiga, kondom, opušci, pešački prelaz, pustinjiski pesak, stvarčica, zebra, zvučnik), 5. apstraktni pojmovi (brojke, kategorija, minimum, oblik, patriotizam, snaga, teorija), 6. kultura i umetnost (balet, bioskop, film, kompozicije, opera), 7. rasonoda (grčka pesma, horoskop, pesma, praznik, zabava), 8. elektronika (digitalne zezalice, multimedija, Online), 9. kvalifikacija/kvantifikacija (bedan, pola), 10. finansije (kreditni, zajam), 11. deiktičnost, ukazivanje (ovo, što), 12. način (lako), 13. razno (ekologija, Fornetty, krađe) (Tošović, 2007: 396).

konzumiranje namirnica van prostora u kojem se pripremaju (*Fenomen «kafe za poneti» sve popularniji među Beograđanima (Politika, 2007)*). Ovaj primer potvrđuje navedenu konstataciju, naročito s obzirom na to i kako se imenuje ovaj entitet (*fenomen*), i kako se ortografski ističe u pisanom tekstu (*navodnici*). Navedeno ilustruju sledeći primeri, zabeleženi mahom u novinskim tekstovima, s pretpostavkom da je njihov izvor razgovorni jezik:

Ali, sada najviše volim da kupim “*kafu za poneti*” (*Politika, 2007*)
 Smatram da će uskoro konzumacija “*kafe za poneti*” da bude zastupljena sa 30 odsto u odnosu na ukupnu prodaju kafe u lokalima (*Politika, 2007*)
 On ističe da procenat prodaje “*kafe za poneti*” raste iz meseca u mesec za 15 odsto (*Politika, 2007*)
 koji nude najraznovrsnije vegetarijanske, ili salate sa mesom i sve su u malim *porcijama* “za poneti” (*Politika, 2008*)
 Beograd Ručak s nogu, *salata* “za poneti” (*Politika, 2008*)
 mala porodična kujna, sa *hranom* za poneti , i jedna solidna apoteka (*Politika, 2010*)
 restorani sa *hranom* za poneti (*INFOTEKA, 2005*)
 ili da uzmu lagani *obrok* “za poneti” (*Politika, 2008*)
 Devojčice su bile ostavljene u sobi sa igračkama i raznim *đakonijama* za pregristi (www.rts.rs, 2008)
Ćevapi za poneti (*Politika, 2009*)
 Evo, ja ću još jedno *pivo*, za poneti. (Đurđević, M. *Leš u fundusu*, 2005)
Skakavci za pojesti (www.rts.rs, 2009).

Sledeću grupu činili bi spojevi sa imenicama raznorodne semantike kojima se denotiraju predmeti i pojave, pri čemu se izdvajaju savremeni tehnološki aparati. Jasno je da se i ovde radi, kada je u pitanju sprega sa glagolom *poneti*, o gorepomenutoj motivaciji vanjezičkim okolnostima, tj. o predmetima koji nisu nužno vezani za jedan određeni prostor (npr. *kompjuter, punjač, aparat* i sl.). S druge strane, ova konstrukcija generiše, uz proširen inventar glagola (*prostrti, pozajmiti* i sl.) i dodatnu ekspresivnu komponentu, subjektivni (ironični) stav autora (npr. *zebra za prostrti na upotrebu političarima*).

svaki telefon će ubuduće sve više biti “*kompjuter za poneti*” (*Politika, 2007*)
Punjač za poneti (<http://www.tech-lifestyle.com/>)
Espresso aparat za poneti (<http://www.tech-lifestyle.com/>)
 Le šop “muzički komision, *klarineti* za poneti, sintisajzeri za šilibajzeri i ritam mašine za momke fine. (*Politika, 2000*)
 Duhoviti, kakvi su već naši momci, kreirali su pokretnu “*zebru za prostrti*” na upotrebu političarima ako im ustreba da je postave i nekažnjeno pređu ulicu (*NIN, 2002*).
Porše za poneti (*Politika, 2007*)

pa zato ima "Filipsovo" ognjište na struju sa *keramičkom pločom* za poneti kada ga budu proterali (*Politika*, 2007)

Napustio sam štand "*poršei* za poneti" (*Politika*, 2007)

Uživancija za najmlađe, *igračka* za pozajmiti (*Politika*, 2007)

Košnica za poneti (www.rts.rs)

Zasebnu grupu čini manji broj imenica sa obeležjem mahom /konkretno -/, čiji kolokacioni opseg obuhvata veći broj glagolskih leksema, čime stepen ekspresivnosti raste, što ovu grupu leksičkih spojeva stavlja na periferiju ovog semantičko-formalnog sredstva za iskazivanje kvalifikativnosti. Ovi primeri, naime, potvrđuju da konstrukcija *za* + infinitiv, čini se, gubi samo idiomatizovani karakter (*kafa za poneti*) i postaje produktivna, što potvrđuju raznolike kako imeničke, tako i glagolske lekseme u njoj (*sporazum za zaštititi*, *sredstvo za pobuditi*, *izbori za biti ili ne biti* i sl.):

Međunarodni *sporazum* za zaštititi život na moru (*Zakon o potvrđivanju evropskog sporazuma o međunarodnom transportu opasnog tereta*)

Odlučivanje o *zahtevu* za zaštititi zakonitosti Član 440. (*Zakonik o krivičnom postupku*)

Ona je ocenila da ovogodišnji izbori "nisu obični, ovo su *izbori* za biti ili ne biti naše zemlje i naroda". (*Politika*, 2000).

Mikroplaćanja: *Horoskop* za poneti (E-Press, 2002)

Da li može da se kaže da smo "Lutajućim Bokeljom" dobili upakovani Mediteran, "*leto* za poneti"? (*Politika*, 2007)

album "*Osećanja* za poneti" (*Politika*, 2008)

Sjajan *film* za pogledati i ozbiljna tema za razmišljanje (*Politika*, 2010)

Ne samo zato što je to strašno *mesto* za biti i opstati već i zato što je to beskrajno unosan posao a "žetva neprestana" (*Politikin kulturni dodatak*, 2002).¹¹

Primeri tipa *film za pogledati* i *mesto za biti* diferenciraju se od ostalih u ovoj grupi po tome što je u semantičkom sadržaju upravne lekseme inkapsulirano značenje ekspliciranog glagola u formi infinitiva. Na taj način se intenzifikuje kvalitet iskazan determinatorom (*sjajan film*, *strašno mesto*), te se unosi modalna i konsekvativna značenjska komponenta: *sjajan film za pogledati* → *toliko sjajan film da ga treba pogledati*; *strašno mesto za biti* → *toliko srtašno mesto da je na njemu teško boraviti*. Ovakva interpretacija navedenih primera moguća je stoga što su u njima imenice dvostruko modifikovane, tačnije pridevski determinator omogućuje sekundarnu determinaciju posledičnog tipa (up. npr. *sjajan film za pogledati* : *film za pogledati* – ne postoji ekvivalencija jer se u drugom primeru zadržava samo modalna komponenta značenja: *film koji treba pogledati*).

U grupi primera sa imenicom kao upravnom rečju kao konkurentno

¹¹ Prva dva primera (*sporazum za zaštititi život na moru* i *zahtev za zaštititi zakonitosti*), osim toga što odudaraju od norme, nisu u skladu sa prirodnim jezičkim iskazom.

standardno jezičko sredstvo može se ostvariti relativna rečenica (*igračka za iznajmiti* → *igračka koja se iznajmljuje / može iznajmiti*), odnosno u manjem broju primera konsekutivna (*sjajan film za pogledati* → *film je toliko dobar da ga treba pogledati*).

Uzimajući u obzir izvore u kojima su zabeleženi ovi primeri (novinski članci, zakoni, internetski izvori), te kontekst u kojem su upotrebljeni, zaključuje se da se prednost daje infinitivu u odnosu na rečenični predikat kao ekonomičnijem jezičkom sredstvu, naročito kada je u pitanju onaj segment publicističkog stila koji se odnosi na naslove i reklame. U tom kontekstu ova kondenzovana forma uklapa se u obeležja jezika reklama koji je „štur, jer za reklamnu poruku nema mnogo vremena – ona mora brzo i efikasno da se ureže u svest primaoca” (Klikovac, 2008: 131).

2.2. Priloške i pridevske veze sa predloškim infinitivom objedinjene su ovde budući da su upravne reči (u analiziranoj građi prilozi, ređe pridevi) povezane semantičkim obeležjem evaluacije, dok se infinitivnom konstrukcijom njihova semantika konkretizuje, sužava. Najčešće upravne reči jesu lekseme uglavnom sa negativnom konotacijom *nemoguće*, *komplikovano*, *teško*, *ružno* čija se semantika dopunjuje leksemama u infinitivu u funkciji komplementa sa značenjem restriktivne kvalifikacije. Tako u primeru *komplikovan zadatak za objasniti deci* zadatak ne mora biti komplikovan u svakom smislu, uopšte, nego samo u odnosu na radnju o kojoj referiše predloški infinitiv.¹² Primeri koji izlaze iz ove skupine su malobrojni i u njima se predloškim infinitivom ne ograničava opseg značenja upravnog prideva već se ono intenzifikuje, te se izražava moguća (neostvarena ali ne i neverovatna) posledica: *lepa je za izgubiti pamet* → *toliko je lepa da čovek od njene lepote može izgubiti pamet* (up. Vukojević, 2008: 450).¹³ Kao ilustracija gorenavedenog izdvajaju se sledeći primeri:

Lepo za videti (<http://www.panoramio.com/photo/>)

To nije *teško* za shvatiti

I koliko bi koštao taksi do Trte-Mrte Centra, *nemoguće* za izgovoriti, pa sam im pružila ceduljicu (Đurđević, M. *Treći sektor ili sama žena u tranziciji*)

Malo *komplikovano* za izvesti pred više stotina ljudi? (Đurđević, M. *Ubištvo u Akademiji nauka*)

To je bilo *zabavno* za objasniti mu (Đurđević, M. *Treći sektor*)

koju dame zaogrnutе krznima u elegantnom (za kopirati gotovo *nemoguće*) laganom luku prinose ustima (*Politika*, 2001)

¹² Budući da se radi o prilozima i pridevima koji, usled frekventne upotrebe, šire spektar svojih značenja, u ovom slučaju konkretizuju značenje u određenoj situaciji komplementom u formi predloškog infinitiva (up. Dragičević, 2001: 198–199; Ajdžanović, 2014: 82).

¹³ Analizirajući infinitivne posledične konstrukcije, L. Vukojević dolazi do sličnih zaključaka ističući, kada je u pitanju posledična interpretacija primera sa pridevom kao upravnom rečju, sledeće: „Prijedložnoinfinitivna skupina pojačava pridjev označujući visok stupanj svojstva, tj. kakvoće. Izricanje visokog, najvišeg stupnja omogućuje neostvarena, ali moguća posledica koja je uvijek i posve nesumjerljiva s pridjevom s kojim je povezana” (Vukojević, 2008: 250).

sve je nekako ležerno i u isti mah *ružno* za videti (*Politika*, 2009)
 a jezik je ovde i za rođene domoroce *težak* za razumeti (*Politika*, 2010)
logično je za pretpostaviti da će se ona naći na spisku nagrađenih autora
 (*Politika*, 2010)
 pokazalo da je „ući u vojne avanture bez odluke SB u 21. veku daleko *teže* za
 očekivati nego što je bilo u devedesetim” (www.rts.rs, 2010)
 ona je *lepa* za izgubiti pamet (razgovorni jezik).

Kao konkurentno standardnojezičko sredstvo predloškom infinitivu uz priloge, odnosno prideve, ostvaruje se dopunska rečenica (*lepo za videti* → *lepo da se vidi*) ili bespredložki infinitiv (*logično je za pretpostaviti* → *logično je pretpostaviti*), tj. retko konsekutivna rečenica (*težak jezik za razumeti* → *jezik je toliko težak da se ne može razumeti*).

2.3. Predložki infinitiv u spoju s glagolima pokazuje izrazitiju tendenciju kolociranja s kopulativnim glagolom *jesam* i pri tome je semantika glagola u infinitivu uglavnom u domenu kognitivno-perceptivne kategorije (*pretpostaviti*, *verovati*, *osuditi*, *očekivati* i sl.), kojima se iskazuje ili intenzifikacija radnje u subjekatskoj rečenici (npr. *za neverovati je koliko su glupi*) ili se ona kvalifikuje. S druge strane, predloškim se infinitivom postiže efekat subjektivne procene i izvesne distance prema radnji iskazanoj u dopunskoj rečenici (npr. *za pretpostaviti je da postoji i treći mnogo jači faktor*). Ove semantičke karakteristike impliciraju to da će se kao očekivana konkurentna forma predloškom infinitivu u okvirima norme standardnog jezika pojaviti ili priloziti¹⁴ (*za očekivati* – *očekivano je*) ili složeni glagolski predikat ima modalno značenje (*za pretpostaviti je – može se pretpostaviti; za osuditi je : treba osuditi*).

Za pretpostaviti je da postoji i treći mnogo jači faktor čija se reč sluša podjednako pažljivo i u Beogradu i u Zagrebu (*Politika*, 2010)

Na to su mi neki od prosvetara rekli da deca svašta pričaju i da im *nije za verovati* (EK)

U narednim mesecima i godinama *je za očekivati* da ove kamatne stope budu niže (*Politika*, 2010)

Za očekivati je da će, uprkos otporu dela opozicije i javnog mnjenja, biti rešeni neki od najmanje spornih predmeta (*Politika*, 2010)

za očekivati je da glavni grad ima i najpaprenije cene u zabavištima – ali nije tako (*Politika*, 2010)

za očekivati je da neko želi da putuje i da vidi drugi deo sveta i Evrope (www.rts.rs, 2010)

Pošto je sada politička klima malo povoljnija *za očekivati je da se to desi uskoro* (www.rts.rs, 2010).

¹⁴ Čini se da ipak ne postoji potpuna semantička ekvivalencija između priloga i predložkog infinitiva budući da se prilozima implicira obeležje /realizovanost +/.

U malom broju primera predložki infinitiv vezuje se za punoznačne glagole, odnosno glagolsko-pridevske izraze i kondenzuje namernu rečenicu kao standardnojezičku formu:

Ne obavesti obveznika da je *za podneti* zahtev, odnosno podnesak, *dužan da plati* taksu propisanu tarifom za spise i radnje¹⁵ (*Zakon o republičkim administrativnim taksama*)

A ja da *montiram* i *demontiram* klasicizam *za ugoditi* zlu vremenu (*Politika*, 2005)

Da *li treba* *za srezati* troškove i *smanjiti* budžete u 2009? (*Politika*, 2009).

3. ZAKLJUČAK

Kako se može videti iz analizirane građe, predložki je infinitiv moćno sredstvo kondenzacije usled svoje sažete forme, apstraktne semantike i mogućnosti obezličavanja iskaza. Dodatni razlozi ovakve ekspanzije navedenog jezičkog sredstva jesu to što se vrlo ekonomičnom formom u iskaz unose i dodatne semantičke i pragmatske komponente – modalnost, preporuka, konsektivnost, distanciranost ili ublažavanje iznetog stava govornoga lica. Stoga je vezan pre svega za razgovorni stil, iz kojeg prodire u jezik medija i to onaj segmet gde se sažetošću iskaza postiže efekat veće pažnje recipijenta – reklame i naslovi. Njegova spojivost izlazi iz okvira imenica i sve je rasprostranjeniji u vezama s prilozima, pridevima i (manje) glagolima, pri čemu se pokazuje prisustvo razudjenijeg inventara i glagolskih leksema u infinitivu i upravnih reči. Zaključuje se da je ova formalno-sadržinska jezička jedinica još jedno u nizu sredstava za iskazivanje kvalifikativnosti, koja je, dijahrono gledano, sekundarni produkt primarno namerne i namensko-namerne semantičke kategorije. Iz svega navedenog proizilazi da je, iako supstandardna forma, upotreba predložkog infinitiva motivisana kako jezičkim tako i nejezičkim razlozima, te je ili ekspresivnije jezičko sredstvo od standardnojezičkih formi ili je, kako praksa pokazuje, konkurentna forma retko u upotrebi zbog svoje složenosti u strukturnom pogledu.

Jelena Ajdžanović, Jasmina Dražić

SYNTACTIC-SEMANTIC ANALYSIS OF STRUCTURE ZA + INFINITIVE (I.E. FOR + INFINITIVE) AND ITS PRAGMATIC IMPLICATIONS

This paper analyzes the semantic features and syntactic positions of substandard form in Serbian *za+* infinitive (for + infinitive), as well as the extralinguistic factors that influence its widespread use and tendency to spread. Within the structural pattern formed by the prepositional infinitive and the headword, the paper examines the semantic categories expressed by the given construction. The component and collocation methods are used for identifying the semantic features of lexemes in the given pattern. With regard

¹⁵Ova se konstrukcija može interpretirati i kao kondenzovana sa adjektiviziranim pasivnim participom u akuzativu (*za podnesen zahtev obveznik je dužan da plati taksu*).

to non-standard character structure preposition + infinitive +, its semantic and structural equivalents are also examined, as well as possible discrepancies considering synonymy.

Keywords: infinitive with preposition *for*, standard language, semantic categories: intentionality, consequentiality, qualification.

LITERATURA

- Ajdžanović, J. (2008). *Kondenzacija adverbijalnih značenja u književnom jeziku kod Srba u XIX veku*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (štampano ćirilicom)
- Ajdžanović, J. (2014). *Priloški predikatski izrazi u književno-naučnom diskursu*. Odbranjena doktorska disertacija na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu
- Ajdžanović, J.–Ružić, V. (2015). Ciljni infinitiv u književnom jeziku kod Srba u 19. veku i danas. U: Grković-Mejdžor, J.–Ružić, V. (ured.). *Lingvističke sveske 10. Srpski jezik i njegove norme (dijahrono-sinhroni) aspekti*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, 124–143. (štampano ćirilicom)
- Čenejac, I. (1999–2001). Infinitiv u Memoarima Prote Matije Nenadovića. *Prilozi proučavanju jezika*, 30–32: 97–121. (štampano ćirilicom)
- Dragičević, R. (2001). *Pridevi sa značenjem ljudskih osobina u savremenom srpskom jeziku. Tvorbeni i semantički analiza*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU – Biblioteka Južnoslovenskog filologa. (štampano ćirilicom)
- Dražić, J. & Ajdžanović, J. (2010). Upotreba infinitiva u novinskom tekstu (paralela srpski i hrvatski). U: Tošović, B. (Ur.). *Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika. Gramatika. Slawische Sprachkorrelationen*. 3, 301–313. (štampano ćirilicom)
- Gabrić-Bugarić, D. (2007). Književnojezična norma franjevačkih pisaca 18. stoljeća – sastavnica jezičnostandardizacijskih procesa. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 133–145.
- Grickat, I. (1975). *Studije iz istorije srpskohrvatskog jezika*. Beograd: Narodna biblioteka SR Srbije. (štampano ćirilicom)
- Grković-Mejdžor, J. & Kurešević, M. (2005). Infinitiv u Vukovom prevodu *Novog zaveta*. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 34/1: 89-103. (štampano ćirilicom)
- Heriti, P. (1983). *Književni jezik Emanuila Jankovića*. Novi Sad: Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Jerković, J. (1972). *Jezik Jakova Ignjatovića*. Novi Sad: Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Jerković, J. (1976). *Jezik Bogoboja Atanackovića*. Novi Sad: Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Kašić, J. (1968). *Jezik Milovana Vidakovića*. Novi Sad: Filozofski fakultet. (štampano ćirilicom)
- Klikovac, D. (2008). *Jezik i moć*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Kovačević, M. (1989). Intencionalne konstrukcije u Dositejevu jeziku. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, XXXII/2, 177–191. (štampano ćirilicom)

- Kuna, H. (1970). *Jezičke karakteristike književnih djela Dositeja Obradovića*. Sarajevo: Akademija Bosne i Hercegovine.
- Kuna, H. (1977). Talijansko–latinski uticaji u jeziku bosansko-hercegovačkih franjevaca XVII i XVIII v. *Naučni sastanaka slavista u Vukove dane*, VI/1, 373–385.
- Maretić, T. (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (3. izd.). Zagreb: Matica hrvatska.
- Melvinger, J. (1982). Supstandardni prijedložni infinitiv i odgovarajuća sintaksička sredstva u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik*, XIX/3, 74–76.
- Mladenović, A. (1964). *O narodnom jeziku Jovana Rajića*. Novi Sad: Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Petrović, V.–Vojnović, J. (2005). Upotreba infinitiva u tekstovima sa početka 19. veka. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 34/1: 71–89. (štampano ćirilicom)
- Piper, P., Antonić, I., Ružić, V., Tanasić, S., Popović, Lj. & Tošović, B. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica*. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Piper, P.,–Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (štampano ćirilicom)
- Stevanović, M. (1991). *Savremeni srpskohrvatski jezik II. Sintaksa* (5. izd.) Beograd: Naučna knjiga. (štampano ćirilicom)
- Stojanović, A. (2012). Predložki infinitiv u srpskojezičkoj naučnoj prozi XVIII–XXI veka. *Stil*, 11, 67–83. (štampano ćirilicom)
- Subotić, Lj. (1996). Jezik Sterijinih pravnih spisa (Infinitiv – neka značenja i funkcije). *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 25/2: 79–84. (štampano ćirilicom)
- Tošović, B. (2007). Neke tendencije u ekspresivnoj sintaksi glagola. *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, 71–72, 391–404.
- Vojnović, J. (2002). Sintaksičke dopune i odredbe u jeziku Jovana Sterije Popovića. *Prilozi proučavanju jezika*. 33, 41–58. (štampano ćirilicom)
- Vukojević, L. (2008). Infinitivne posljedične konstrukcije. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. knj. 34, 449–462.